

- Herčko, I. 1974: Jozef Szabó a slovenská geológia. Čas. mineral. geol., 19, 3.
 Herčko, I. 1975: Banskštiavnická pobočka Uhorskej geologickej spoločnosti. Z dejín vied a techniky na Slovensku, VIII. Bratislava (v tlači).
 Inkey, V. 1892: Szabó József munkája Selmezcrről. Földt. Kőzl. 13.
 Szabó, J. 1884: Selmezc környékének új térképe. Földt. Kőzl., 14.
 Szabó, J. 1886: Selmezc környékének geológiai viszonyai. Selmezcbanya.
 Szabó, J. 1891: Selmezc környékének geológiai leírása. Budapest.
 Bez autora 1908: Szentmiklósi dr. Szabó József. Jó szerencsét, I. Selmezcbanya.

Vedecká cesta anglického geológa J. W. Judda do Banskej Štiavnice

Banskštiavnický rudný revír bol v 17.—19. stor. jedným z najvýznamnejších v celosvetovom meradle. Vynikajúce technické vynálezy a preslávená banská akadémia lákali cudzích cestovateľov a vedcov do tejto oblasti, aby poznávali svetoznáme banskštiavnické baníctvo. Toto obdobie sa vyznačovalo aj mimoriadnym záujmom o štúdium mineralogických, petrografických a ložiskových pomerov banskštiavnického rudného revíru.

Z veľkého počtu cudzincov hodno osobitne spomenúť anglického cestovateľa J. B. Merina, jeho krajana lekára Edwarda Browna (1642—1708), člena anglickej kráľovskej určenej spoločnosti, ďalej holandského učenca, profesora utrechtskej univerzity Jakuba Tolliusa (1640—1696), prírodovedca talianskeho pôvodu Alojza Ferdinanda Marsigliho (1660—1730), nemeckého polyhistora, člena učenej prírodovednej spoločnosti Františka Ernesta Brückmanna (1696—1754), nemeckého vedca Jána Juraja Keysslera (1686—1743), francúzskeho metalurga Gabriela Jarsa (1732—1769), švédskeho mineralóga a metalurga Jána Jakuba Ferbera (1743—1790), profesora francúzskeho pôvodu Iovskej univerzity Baltazára Hacqueta (1739—1815), nórskeho geológa Jensa Esmarcka (1763—1839), nemeckých mineralógov Friedricha Mohsa (1773 až 1839), W. G. E. Beckera a Karola Gustava Fiedlera (1791—1853), francúzskeho geológa a mineralóga, neskôr profesora parížskej Sorbonny François Sulpicea Beudanta (1787—1852), švajčiarskeho geológa A. Morlota a viedenských geológov Franza Foehterleho (1827—1876), Marcusa Vincenca Lipolda (1816—1883), Ferdinanda von Andriana (1833—1914), Franza von Hauera (1822—1899) a ďalších.

Do galérie významných vedcov, ktorí navštívili túto oblasť, patrí aj profesor mineralógie a geológie na Royal College of Sciences v Londýne, člen londýnskej geologickej spoločnosti John Wesley Judd (1840—1916). V lete roku 1875 navštívil Uhorsko, aby skúmal vulkány a ich okolie. Zaujímali ho najmä náhľady Jána Pettka (1812 až 1890), profesora mineralógie, geológie a paleontológie na banskštiavnickej banskej akadémii. Preto chcel na okolí Banskej Štiavnice a Kremnice skúmať zvyšky vulkanickej činnosti. Výsledky cesty do okolia Banskej Štiavnice uverejnil v štúdií On the ancient Volcano of the district of Schemnitz in Hungary (Quarterly Journal of the Geological Society. Vol. 32, 20, London 1876). Pri výklade geologických a litologických pomerov čerpal prevažnú časť údajov z domácich a zahraničných prameňov. Vzhľadom na jeho bohaté vedomosti o vulkanizme pokladali odborníci, ktorí študovali túto oblasť neskôr, jeho prácu za pozoruhodnú, i keď niektoré Juddove náhľady úplne neakceptovali.

Práca J. W. Judda oživila a v plnej miere podporila Pettkovu predstavu o „štiavnickom kráteri“ napriek tomu, že ju pred ním Andrián a Paul nebrali do úvahy. Doložil ju argumentmi, porovnal s klasickými vulkanickými oblasťami i vymedzil územie, ktorého vonkajšiu časť tvorí pásma vulkanických hornín vyvretých v miocéne. Okrem útržkov niektorých sedimentov, ktoré vulkán vyvrhol a prikryl, všetky vyvreté horniny na rozdiel od svojich predchodcov zaradil do miocénu. Pre vulkanické horniny, ktoré sa dovtedy pokladali za staršie („syenity“ a „granity“), navrhol

názov diorit a poukázal na ich odlišnosť od starých uhorských žúl. Porovnal ich s inými podobnými horninami, pričom ich pokladal za hlbinné ekvivalenty povrchových produktov vulkanizmu.

Zaujímavý je aj Juddov náhľad na propylity, ktorých podstatu vysvetlil až neskôr Jozef Szabó (1822—1894), profesor budapeštianskej univerzity. Judd ich pokladal za intruzívne horniny, ktoré prerážajú cez triasové vrstvy v podobe žíl s uzavreninami veľkých mäs týchto sedimentov, podrobených metamorfóze vplyvom prenikajúcich kyslých pár spôsobujúcich zrudnenie. Vekove odlišil andezity, mladšie ryolity a najmladšie čadiče, ktorých erupcie zaradil do troch periód. Význam pripisoval činnosti termálnych prameňov a fumarol pri vyplňaní trhlín sopečných hornín, ktoré tvoria výplne rudných žíl. Vznik rudných žíl zaradil do miocénu, pričom niektoré môžu byť podľa neho aj mladšie. J. W. Judda počas jeho výskumnej cesty zaujímali aj najstaršie horniny v študovanej oblasti a dospel k názoru, že patria do triasu. Rozličné kremence, bridlice, ruly a pod. pokladá za kontaktne metamorfované triasové horniny v plášti mladších intruzívnych mäs dioritov. Aplity považuje za posledný stav premeny ruly, ale kyslejšieho zloženia.

Vráťme sa však ešte k celkovému názoru Judda na vulkanickú činnosť v banskoštiavnickej oblasti. Podľa neho sú neovulkanity produktmi jednej („štiavnickej“) sopky s parazitnými krátermi, ktorej aktivitu prerušovali obdobia pokoja, počas ktorých vznikali jazerá aj s organickým životom.

Medzi študijné cesty J. W. Judda do oblastí činných a vyhasnutých sopiek v Európe patrí aj táto jeho návšteva v banskoštiavnickej oblasti. Na základe poznatkov o trefohornom vulkanizme Skótska spojil do jedného petrografického celku štiavnicko-hodrušské diority a povrchové andezity. Tento náhľad, ktorým podstatne prispel k poznaniu genézy tejto známej vulkanickej oblasti, vyslovil ako prvý, za čo mu právom patrí aspoň táto spomienka.

Ivan Herčko

MINERALIA SLOVACA, roč. 8, č. 4 (34)

Vydal: Geologický prieskum Spišská Nová Ves v Alfe, Vydavateľstve technickej a ekonomickej literatúry, n. p., 893 31 Bratislava, Hurbanovo nám. 6, tel. 314 41-6

Redakcia: Geoprieskum — Mineralia slovac, p. p. A-21, 040 51 Košice, Stará Spišská cesta, tel. 385 32

Vytlačili Východoslovenské tlačiarne, n. p., Košice

Rukopis zadaný v júni 1976, vytlačené v októbri 1976, 8,15 AH, 8,24 VH

Povolené Slovenským úradom pre tlač a informácie č. 9/11

Cena jedného čísla 15 Kčs

Objednávky adresujte redakcii časopisu

Subscriptions and correspondence concerning advertisements be sent to SLOVART Ltd., Leningradská 12, 896 26 Bratislava

The Mineralia Slovaca is also available on an exchange basis. For details please write to the Editor, Mineralia Slovaca, P. O. Box A-21, 040 51 Košice, Czechoslovakia.

© Alfa, Bratislava 1976